

Bijlagen

Mantelzorg versterken met het oog op de toekomst

Sarah Hardus
Franziska de Koning
Roelof Schellingerhout

Inhoud

A	Methodologische bijlage	3
A.1	<i>Mixed methods</i> -benadering.....	3
A.2	IHO-enquête en analysemodel.....	3
A.3	Cocreatieworkshops.....	5
B	Analyses enquêtedata.....	14
	Literatuur	17

A Methodologische bijlage

A.1 *Mixed methods*-benadering

In dit onderzoek staat de vraag centraal welke ruimte mensen in de samenleving ervaren om mantelzorg te geven en wat beleid kan doen om mantelzorg richting de toekomst te versterken. Om deze vraag te beantwoorden, is gebruikgemaakt van een *mixed methods*-benadering, waarbij kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden zijn gecombineerd. Een dergelijke benadering maakt het mogelijk om zowel de omvang van verschijnselen in kaart te brengen als de onderliggende betekenissen, motieven en contexten te begrijpen. Hiermee kunnen we een rijker en completer beeld geven dan met één methode afzonderlijk (Creswell en Clark 2017; Tashakkori en Teddlie 2003).

In het onderzoek is allereerst een enquête uitgezet om kwantitatieve data te verzamelen. Met deze enquête verkrijgen we inzicht in de bereidheid en mogelijkheden tot mantelzorg in de samenleving, waarbij het gaat om de eigen inschatting van mensen. Of intenties daadwerkelijk worden omgezet in gedrag, is afhankelijk van uiteenlopende contextuele factoren (vgl. De Klerk et al. 2015: 15). Naast de enquête zijn kwalitatieve data verzameld via twee cocreatiesessies, waarin mantelzorgers en beroepsexperts samen nadachten over toekomstbestendige mantelzorg. Deze methode dient om meer inzicht te krijgen in de achterliggende redenen, condities en ervaringen die een rol spelen bij de bereidheid om (meer) mantelzorg te verlenen, of juist niet. Ook is verkend wat kansrijke beleidsopties zijn om mantelzorg te versterken. Door beide methoden te combineren, wordt zowel inzicht verkregen in de mate van bereidheid en de mogelijkheden om mantelzorg te geven als in de factoren en randvoorwaarden die dat beïnvloeden (Creswell en Clark 2017). In de volgende paragraaf worden de twee onderzoeksmethoden afzonderlijk nader toegelicht.

A.2 IHO-enquête en analysemodel

Informatie over het onderzoek en databestand Informele Hulp en Ondersteuning (IHO'24) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is te vinden in bijlage A van De Klerk et al. (2026). Daarin staan details over de opzet van het onderzoek, de betrouwbaarheid van de uitkomsten en de toegepaste weging. In deze bijlage gaan we in op het achterliggende model dat is gebruikt voor de analyses en de operationalisatie van de verschillende elementen van het model.

Bij het gaan geven van (meer) mantelzorg kunnen een groot aantal factoren meespelen. Als ordeningsschema van deze factoren bij de analyses op de IHO-gegevens, maken we gebruik van een kader dat is ontwikkeld door Broese van Groenou en De Boer (2016). Wegens ontbrekende informatie in het databestand, kunnen we niet alle kenmerken uit het kader meenemen in de analyses. Zo hebben we in het databestand geen informatie over vraagverlegenheid aan de kant van de hulpontvanger en over daadverlegenheid van de mantelzorger. Daarnaast hebben we in de analyses geen kenmerken van de hulpbehoevende meegenomen. In plaats daarvan nemen we kenmerken van de hulpsituatie mee, de duur en intensiteit van de hulp en de mate van belasting door het geven van hulp. Kenmerken van de hulpbehoevende, zoals de mate van beperkingen, overlappen te veel met deze kenmerken om mee te kunnen nemen.

De tabellen A.1 en A.2 geven een overzicht van de kenmerken die zijn meegenomen in de analyses. De uitkomsten van de analyses zijn te vinden in bijlage B.

Tabel A.1 Operationalisatie van de kenmerken die meegenomen zijn bij de analyses van niet-mantelzorgers, 2024

kenmerken van de niet-mantelzorger	geslacht
	leeftijd
	inkomen (in 4 kwartielen)
	zorgopvattingen:
	- familieleden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen
	- vrienden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen
	- buren moeten hulpbehoevende buren helpen
context	samenstelling huishouden
	stedelijkheid van de woongemeente
socio-culturele normen	zorg voor hulpbehoevende ouders verantwoordelijkheid van familie of overheid
arbeid	aantal uur betaald werk: 0; 1-31; 32+ *
	flexibiliteit van het werk:**
	- zelf werktijden kunnen bepalen
	- thuis kunnen werken
	- onverwachts vrij kunnen nemen

* Geldt alleen voor 18-67-jarigen en 18-67-jarige werkenden.

** Geldt alleen voor 18-67-jarige werkenden.

Bron: SCP

Tabel A.2 Operationalisatie van de kenmerken die meegenomen zijn in de analyses van de mantelzorgers, 2024

kenmerken van de hulsituatie	duur en intensiteit van de hulp
	belasting door het geven van hulp
relatie	relatie met de hulpbehoevende
kenmerken van de mantelzorger	geslacht
	leeftijd
	inkomen (in 4 kwartielen)
	beperkingen
	zorgopvattingen:
	- familieleden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen
	- vrienden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen
	- bureu moeten hulpbehoevende bureu helpen
	motieven om te helpen:
	- hulpbehoevende wilde het liefst door mantelzorger geholpen worden
	- mantelzorger vond dit een plicht
	- er was niemand anders beschikbaar
context	aanwezigheid van andere mantelzorgers
	aanwezigheid van andere hulpverleners
	samenstelling huishouden
	stedelijkheid van de woongemeente
socio-culturele normen	zorg voor hulpbehoevende ouders verantwoordelijkheid van familie of overheid
arbeid	aantal uur betaald werk: 0; 1-31; 32+ *
	flexibiliteit van het werk: **
	- zelf werktijden kunnen bepalen
	- thuis kunnen werken
	- onverwachts vrij kunnen nemen

* Alleen voor 18-67-jarigen en 18-67-jarige werkenden.

** Alleen voor 18-67-jarige werkenden.

Bron: SCP

A.3 Cocreatiewerkshops

In het najaar van 2025 organiseerden we twee cocreatiewerkshops met mantelzorgers en beroepsmatige experts (hierna: beroepsexperts). Tijdens deze bijeenkomsten stond het gezamenlijk verkennen van de toekomst van mantelzorg centraal. De sessies waren erop gericht om de probleemanalyse te verdiepen en handelingsopties te formuleren om mantelzorg richting de toekomst te versterken. Daarbij stond de volgende vraag centraal: *Welke (on)mogelijkheden zien betrokken partijen, gegeven stimulerende en belemmerende factoren, om mantelzorg te versterken?*

A.3.1 Waarom een cocreatiebenadering?

Cocreatie is een vorm van participatief onderzoek waarin verschillende belanghebbende actoren – in dit geval mantelzorgers en beroepsexperts – actief worden betrokken bij het onderzoek. Het uitgangspunt van cocreatieonderzoek is dat kennisontwikkeling plaatsvindt in een gelijkwaardige dialoog met en tussen deelnemers, met als doel de verbinding tussen wetenschap en praktijk te versterken en onderzoek meer inclusief te maken. Cocreatieonderzoek is hiermee gericht op

democratisering, participatie en samenwerking binnen het onderzoeksproces (Thiollent 2011: 161). Hierbij wordt erkend dat praktijk- of ervaringsdeskundigen beschikken over kennis die een waardevolle aanvulling vormt op wetenschappelijke kennis.

Binnen deze benadering kunnen belanghebbende actoren op uiteenlopende momenten in verschillende fasen van het onderzoeksproces worden betrokken, van het vaststellen van de probleemstelling tot de dataverzameling, analyse en/of het formuleren van beleidsrelevante inzichten (Smaling 2016). In dit project lag de verantwoordelijkheid voor het onderzoeksdesign en de analyse bij het onderzoeksteam.

Cocreatie wordt in de literatuur onderscheiden van zowel kennisgericht als praktijkgericht participatief onderzoek (Migchelbrink 2016; Smaling 2016). Waar kennisgericht participatief onderzoek primair gericht is op het beschrijven en verklaren van fenomenen, richt praktijkgericht participatief onderzoek zich sterker op het realiseren van verandering in de praktijk. Cocreatieonderzoek bevindt zich vaak op het snijvlak van beide benaderingen, omdat het zowel kennisontwikkeling als het formuleren van handelingsperspectieven kan ondersteunen.

De toepassing van cocreatie in dit onderzoek sluit aan bij het uitgangspunt dat beleid en onderzoek gebaat zijn bij inbreng van degenen om wie het gaat, ook wel ‘niet over ons zonder ons’. Door deelnemers met uiteenlopende vormen van ervarings- en beroepskennis samen te brengen, beoogden we verschillende perspectieven op mantelzorg en ondersteuning met elkaar te verbinden en gezamenlijk te reflecteren op mogelijkheden om mantelzorg te versterken.

A.3.2 Werving en selectie van deelnemers

Voor de cocreatiewerkshops werd een gemengde groep samengesteld van mantelzorgers en beroepsexperts. Alle 46 deelnemers deden mee aan beide workshops. . Hierna lichten we de werving en selectie van de twee groepen deelnemers toe.

Mantelzorgers

Voor de groep zijn 23 mensen uitgenodigd met persoonlijke ervaring als mantelzorger. We hadden ook mensen kunnen uitnodigen die op dit moment geen mantelzorg geven, maar dit in de toekomst wellicht wel gaan doen. Hiervoor hebben we om twee redenen niet gekozen. Ten eerste was de verwachting dat mantelzorgers door hun ervaring makkelijker in gesprek konden gaan met de beroepsexperts. Mensen zonder mantelzorgervaring beschikken doorgaans over minder kennis van de praktijk van mantelzorg en de ondersteuningsstructuren daaromheen. Dit had een gelijkwaardig gesprek – zeker gezien de tijdsbeperking – kunnen bemoeilijken. Ten tweede is het voor mensen die zelf nog geen mantelzorgsituatie hebben meegemaakt vaak lastig om goed in te schatten hoe zij op een toekomstige zorgvraag zouden reageren of welke ondersteuning zij daarbij nodig zouden hebben. Door deelnemers te selecteren met concrete ervaring, beoogden we de validiteit van de opgehaalde inzichten te vergroten. Bovendien laat eerder onderzoek zien dat opvattingen over verantwoordelijkheid voor zorg kunnen veranderen zodra mensen zelf met een mantelzorgsituatie worden geconfronteerd (De Boer et al. 2019).

Deze deelnemers zijn geworven en geselecteerd via het I&O Research Panel van het onderzoeksbureau Ipsos I&O. Het panel omvatte ten tijde van het onderzoek 43.000 leden. De panelleden zijn geworven via aselecte steekproeven uit gemeentelijke bevolkingsregisters (BRP), adressensteekproeven uit de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en via gerichte

campagnes op sociale media. De uitnodiging voor deelname werd verstuurd naar panelleden die eerder hadden aangegeven open te staan voor deelname aan kwalitatief onderzoek. In totaal ontvingen circa 750 personen een uitnodigingse-mail met het verzoek om een wervingsvragenlijst in te vullen.

In de wervingsvragenlijst werd informatie gegeven over het SCP, het doel van het onderzoek, de opzet van de twee cocreatiewerkshops, wat de deelname inhield en welke vergoeding deelnemers zouden ontvangen. Daarnaast werd uitgelegd hoe inclusiviteit en een veilige gespreksomgeving zouden worden geborgd. Zo werd vermeld dat de bijeenkomsten begeleid zouden worden door ervaren gespreksleiders en dat tijdens de workshops ruimte zou zijn voor verschillende perspectieven en ervaringen. Omdat mensen die volgens wetenschappelijke definities mantelzorg verlenen zichzelf niet altijd als mantelzorger herkennen (De Klerk et al. 2015), bevatte de uitnodiging concrete voorbeelden van typen hulp die wij als mantelzorg beschouwen, zoals hulp in het huishouden, persoonlijke verzorging, vervoer of het bieden van gezelschap. Doel was namelijk ook om deelnemers te bereiken die zich niet vanzelfsprekend als ‘mantelzorger’ identificeren.

Uit de aanmeldingen werd een selectie gemaakt waarbij is gestreefd naar variatie op relevante achtergrondkenmerken, waaronder gender, leeftijd, inkomen, migratieachtergrond, huishoudenssamenstelling, stedelijkheid, politieke oriëntatie en arbeidssituatie. Daarnaast is gelet op diversiteit in mantelzorgervaring, zoals de frequentie van de zorgverlening (dagelijks, wekelijks, maandelijks of incidenteel), de duur en intensiteit van de zorg, de relatie tot de zorgontvanger en het type zorg. Door een diverse groep samen te stellen, beoogden we uiteenlopende ervaringen, perspectieven en ideeën bijeen te brengen (vgl. Fenichel Pitkin 1967; Mansbridge 2003, 2011; Phillips 1995).

Geselecteerde deelnemers ontvingen aanvullende informatie over het onderzoek en werd gevraagd om een toestemmingsformulier te ondertekenen voor het gebruik van hun geanonimiseerde gegevens. Voor de eerste workshop ontvingen deelnemers een vergoeding van 130 euro en voor de tweede workshop 180 euro. Deze vergoeding was bedoeld als compensatie voor de reistijd, reiskosten en actieve deelname gedurende de twee bijeenkomsten en bleef onder de geldende bijverdiengrens.

Beroepsexperts

Naast mantelzorgers werden beroepsexperts uitgenodigd. Deze groep bestond uit 23 professionals met aantoonbare expertise op het gebied van mantelzorg, waaronder onderzoekers, beleidsmedewerkers en vertegenwoordigers van uitvoerings- en maatschappelijke organisaties.

Ongeveer een derde van de deelnemers was werkzaam bij beleidsinstanties, zoals bij de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Financiën (Fin) en bij verschillende gemeenten. Een derde was verbonden aan kennisinstellingen en adviesorganen, zoals universiteiten, hogescholen, de Sociaal-Economische Raad (SER) en Movisie. Het resterende deel werkte bij (maatschappelijke) organisaties die actief zijn op het terrein van mantelzorg, informele zorg of betaald werk en zorg.

Bij de selectie van de beroepsexperts stond inhoudelijke expertise centraal. Voor onderzoekers en kennisinstellingen ging het daarbij om hun onderzoeksterrein, voor beleidsmedewerkers om hun inhoudelijke portefeuille of directie, en voor maatschappelijke organisaties om hun rol binnen het

mantelzorgdomein. Wanneer op bepaalde thema's verschillende of mogelijk tegengestelde belangen speelden, werden meerdere organisaties uitgenodigd. Hiermee probeerden we verschillende perspectieven en belangen binnen het gesprek te betrekken. Daarnaast werden ook deelnemers geselecteerd met een meer overkoepelende of systeemgerichte blik op mantelzorg en ondersteuning. Naast inhoudelijke expertise is bij de samenstelling van de groep ook rekening gehouden met diversiteit in persoonskenmerken, zoals gender, leeftijd en achtergrond. De beroepsexperts zijn door het onderzoeksteam gericht benaderd (*purposive sampling*). Wanneer genodigden niet beschikbaar waren, werd hen gevraagd andere geschikte personen aan te bevelen (*snowball sampling*).

Voorafgaand aan de eerste workshop ontvingen ook de beroepsexperts aanvullende informatie over het onderzoek en werden zij gevraagd om een toestemmingsformulier te ondertekenen voor het gebruik van hun geanonimiseerde gegevens. Om na te gaan of relevante perspectieven voldoende vertegenwoordigd waren, is de deelnemers tijdens de eerste workshop zowel mondeling als schriftelijk gevraagd of zij vonden dat bepaalde perspectieven of vormen van expertise ontbraken. Beroepsexperts ontvingen geen financiële vergoeding voor hun deelname, maar kregen na afloop van het traject een cadeaubon als blijk van waardering.

A.3.3 *Belang van toegankelijkheid en een open en veilige sfeer*

Tijdens de cocreatiewerkshops stonden toegankelijkheid en een veilige gespreksomgeving centraal. De bijeenkomsten vonden plaats op een centraal gelegen locatie in Nederland die goed bereikbaar en toegankelijk was voor de deelnemers.

Om een open en respectvolle sfeer te bevorderen, waarin deelnemers zich vrij konden voelen om persoonlijke ervaringen, ideeën en opvattingen te delen, startten we de eerste workshop met een uitgebreide kennismaking. Daarnaast werd de *Chatham House Rule* geïntroduceerd: alle aanwezigen mochten informatie die is gedeeld in de bijeenkomst buiten de workshops gebruiken, maar de identiteit van de deelnemers mocht daarbij niet bekend worden gemaakt. Ook werden aan het begin van deze bijeenkomst zes gespreksregels geïntroduceerd:

- wees nieuwsgierig naar elkaar, stel vragen;
- respecteer elkaar;
- spreek je uit;
- luister en geef ruimte aan de ander;
- er is geen gelijk, we hoeven het niet met elkaar eens te zijn;
- alle meningen mogen er zijn.

Tijdens de groepsgesprekken werd er door gespreksbegeleiders op toegezien dat de gespreksregels werden nageleefd. Ze gebruikten verschillende methoden om ervoor te zorgen dat alle deelnemers werden gehoord (zie kader A.1 voor een overzicht). Om het risico op *group think* te verkleinen, maakten we onder andere gebruik van een 'Barrykaart'. Door deze kaart op te pakken, werden deelnemers aangemoedigd om een 'afwijkende' mening of gedachte in te brengen: 'Misschien ben ik dan even de Barry, maar ik vind toch echt dat ... '

Kader A.1 Overzicht van de instructies voor gespreksbegeleiding

Voorafgaand aan de workshops zijn de gespreksbegeleiders gebriefd over hun rol. De belangrijkste instructies waren:

- *Introductie-opdracht*: licht het werkblad en de opdracht duidelijk toe; check of iedereen begrijpt wat de bedoeling is (evt. door vragen hardop voor te lezen).
- *Eigenaarschap bij deelnemers*: deelnemers schrijven zelf op het werkblad en verzorgen de plenaire terugkoppeling. De gespreksbegeleider stimuleert dit proces door te motiveren en te vragen wie wil schrijven of presenteren.
- *Faciliteren van gesprek*: stel verhelderende vragen ter verduidelijking van wat wordt ingebracht (niet inhoudelijk sturen).
- *Zorg voor evenwichtige deelname*: bewaak dat alle deelnemers aan bod komen en betrek stillere deelnemers expliciet. Let daarbij ook op balans tussen deelnemers met uiteenlopende achtergrondkenmerken.
- *Bijsturen waar nodig*:
 - breng focus terug als wordt afgeweken van de opdracht;
 - onderbreek of herstructureer bij dominante sprekers;
 - stuur door gerichte vragen of het betrekken van anderen;
 - voorkom dat de groep te lang bij één onderwerp blijft hangen.
- *Geen consensus vereisen*: benadruk dat uiteenlopende meningen waardevol zijn en naast elkaar kunnen bestaan.
- *Creëer een veilige sfeer*: wees alert op mogelijke emoties; deelnemers mogen altijd een pauze nemen.
- *Open houding*: straal een open, respectvolle en energieke gespreksstijl uit.

Bij het ontwerp, de uitleg en de uitvoering van de oefeningen hielden we rekening met verschillen in de taal- en communicatievaardigheden van de deelnemers. Werkmaterialen werden op B1-niveau geschreven. Waar mogelijk werd gebruikgemaakt van visuele hulpmiddelen. Zo was er bijvoorbeeld tijdens de eerste workshop een live tekenaar aanwezig. De visuele samenvatting van de dag werd aan het einde van deze workshop gedeeld met de deelnemers (zie afbeelding A.1).

Bron: STUDIO KiO

Tijdens en na de workshops haalden we actief feedback op bij de deelnemers. Zo verzochten we hen om na afloop van de eerste workshop een geanonimiseerd evaluatieformulier in te vullen. Ook stond er een 'reactiebox' waarin mensen vragen, opmerkingen en suggesties met het onderzoeksteam konden delen. Waar mogelijk werden suggesties uit de eerste workshop meegenomen in de opzet van de tweede workshop. Het onderzoeksteam was daarnaast altijd aanwezig tijdens de pauzes en na afloop, zodat deelnemers laagdrempelig contact konden zoeken en vragen konden stellen. Voor het creëren van de juiste verwachtingen bij de deelnemers, is het doel van het onderzoek aan het begin van het traject duidelijk gecommuniceerd. Hierdoor was het voor de aanwezigen duidelijk wat er van hen werd gevraagd en verwacht tijdens de twee bijeenkomsten.

A.3.4 Procesbeschrijving workshops

Workshop 1

De eerste workshop vond plaats op 7 november 2025 en stond in het teken van kennismaken, gezamenlijk verkennen en het ophalen van inzichten over factoren die van invloed zijn op de bereidheid en mogelijkheden om mantelzorg te geven en mogelijke beleidsrichtingen om deze te beïnvloeden.

De workshop startte met een inloop en plenaire opening, gevolgd door een korte kennismakingsronde. Aansluitend gaf een onderzoeker van het SCP-onderzoeksteam een presentatie waarin de aanleiding van het onderzoek en de centrale probleemstelling werden toegelicht. Vervolgens werd deze probleemstelling samen met de deelnemers verder ingekaderd.

Hierna werd in subgroepen besproken welke factoren volgens de deelnemers het geven van (meer) mantelzorg bevorderen of belemmeren. Deze verkenning werd plenair teruggekoppeld en vormde de basis voor een tweede gespreksronde waarin deelnemers deze factoren prioriteerden en verder uitwerkten. Na de lunch werd in een derde gespreksronde gereflecteerd op stand beleid rond mantelzorg, gevolgd door een gezamenlijke brainstorm waarin deelnemers nieuwe handelingsopties formuleerden om mantelzorg te versterken.

We sloten de dag af met een plenaire terugkoppeling, het invullen van een evaluatieformulier en een korte reflectie op de opbrengsten. Gedurende de hele workshop werd gewerkt met een combinatie van plenaire sessies en groepsgesprekken in kleinere groepen (6-7 deelnemers). Naast schriftelijke verslaglegging (via post-its, op werkbladen, enz.), gingen de deelnemers bovendien op verschillende momenten creatief (via tekeningen, collages, enz.) aan de slag.

Workshop 2

De tweede workshop vond plaats op 28 november 2025 en stond in het teken van het verder uitwerken en aanscherpen van beleidsopties om mantelzorg te versterken. De centrale onderzoeksvraag luidde: *Welke mogelijkheden zijn er om mantelzorg richting de toekomst te versterken?* Het doel van deze bijeenkomst was om tot concrete beleidsopties te komen die door het projectteam verder konden worden uitgewerkt.

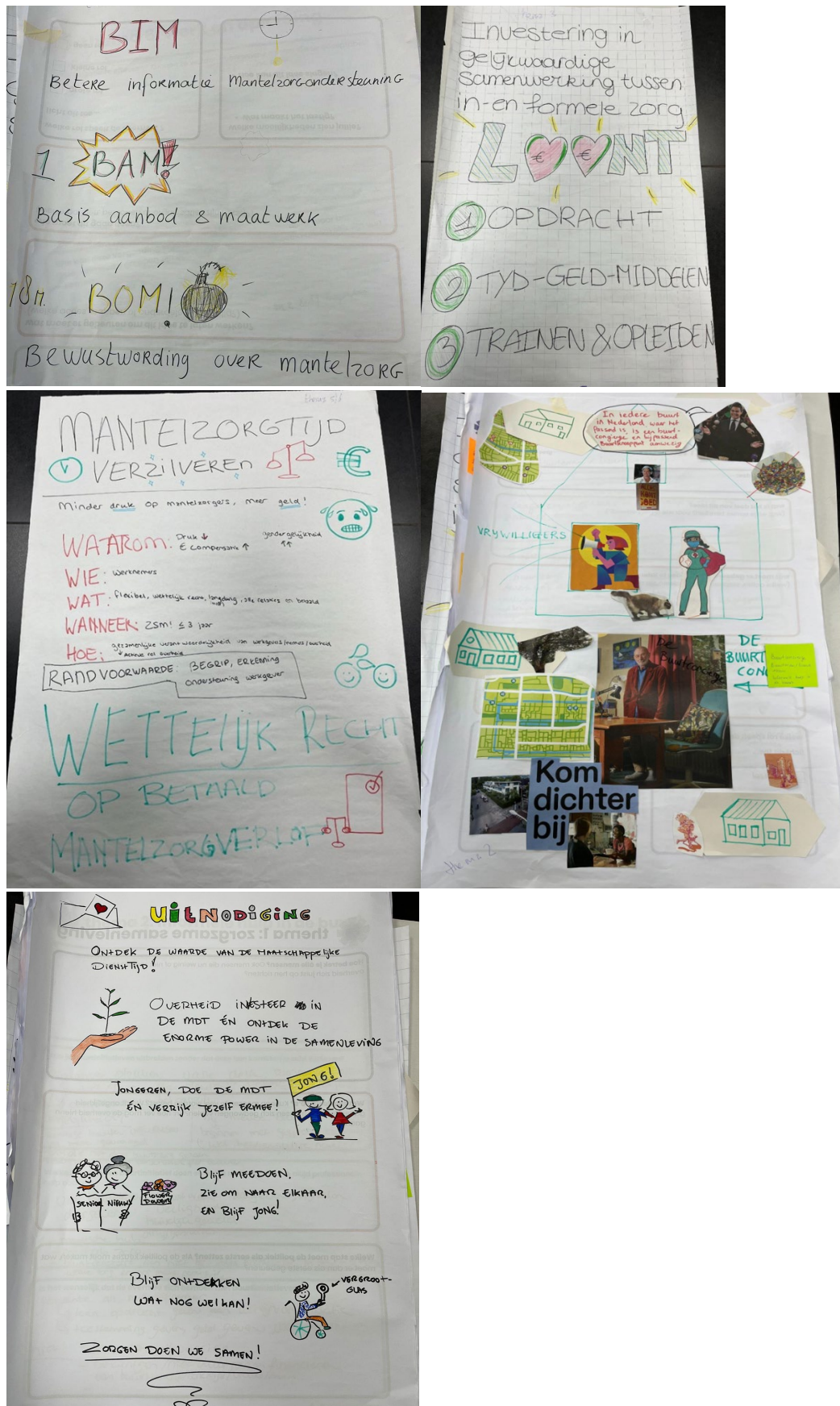
De dag startte met een inloop en plenaire opening, waarin het doel en het proces van de workshop werden toegelicht door de projectleider en kort werd teruggeblikt op de eerste bijeenkomst. Daarna volgde een opwarmer met stellingen en een toelichting op de gemaakte keuzes voor deze tweede workshop.

Vervolgens werkten de deelnemers in meerdere gespreksrondes en in subgroepen concrete beleidsopties verder uit. In de eerste ronde werden eerder opgehaalde ideeën uitgewerkt aan de hand van thematische posters met samengevatte input uit de eerste workshop en beschikbare wetenschappelijke kennis rond deze thema's. In de tweede ronde werden deze voorstellen verdiept door aanvullende vragen van het onderzoeksteam, waarbij onder meer werd gereflecteerd op haalbaarheid, randvoorwaarden en mogelijke gevolgen.

In de derde ronde vond een 'carrousel' plaats, waarin deelnemers elkaars posters bekeken en elkaars voorstellen vanuit verschillende perspectieven (mantelzorgers en beroepsexperts) kritisch bevroegen en aanscherpten. In de vierde ronde keerden de groepen terug naar hun eigen voorstellen om deze op basis van de opgehaalde feedback verder te verfijnen en een korte presentatie voor te bereiden (zie afbeelding A.2).

De workshop werd afgesloten met plenaire presentaties van de uitgewerkte beleidsopties, een gezamenlijke reflectie op de opbrengsten en een toelichting op de vervolgstappen van het onderzoek. Net als tijdens de eerste workshop, werkten we ook in de tweede workshop met een afwisseling van plenaire momenten en groepswerk in subgroepen van 6 à 7 deelnemers, waarbij zowel schriftelijke uitwerking als mondelinge en interactieve werkvormen werden gebruikt.

Afbeelding A.2 Posterpresentaties van de groepen, 2025

Bron: SCP

A.3.5 Dataverzameling en -analyse

Tijdens de workshops hebben we zowel de plenaire sessies als de groepsgesprekken opgenomen met audioapparatuur. Deze opnames zijn na afloop door het onderzoeksteam getranscribeerd en geanalyseerd via een thematische inhoudsanalyse (Braun en Clarke 2006). Op basis hiervan zijn de beleidsopties verder uitgewerkt en aangescherpt, en waar relevant aangevuld met citaten van deelnemers. Daarnaast zijn de opbrengsten tijdens de workshops op verschillende manieren schriftelijk vastgelegd. Tijdens de groepsgesprekken noteerden deelnemers hun ideeën op flip-overs, werkbladen, post-its en gestructureerde werkformulieren. Deze materialen zijn na afloop door de onderzoekers verzameld, uitgewerkt en meegenomen in de analyse. Ook hebben de gespreksbegeleiders observaties vastgelegd over het verloop van de gesprekken, zoals de groepsdynamiek, sfeer en deelname van de deelnemers tijdens de gesprekken. Ook deze observaties zijn meegenomen in de interpretatie van de resultaten door de onderzoekers.

A.3.6 Interactie tussen mantelzorgers en beroepsexperts

In de workshops zijn mantelzorgers en beroepsexperts bewust in gemengde groepen samengebracht. Deze opzet is gekozen om de stem van mantelzorgers niet alleen te horen, maar ook daadwerkelijk gelijkwaardig te positioneren in het gesprek met beroepsexperts. Een belangrijk aandachtspunt vooraf was het risico dat deelnemers elkaars inbreng mogelijk onvoldoende zouden bevragen of terughoudend zouden zijn in het uitspreken van een afwijkende mening. Daarmee zou de beoogde gelijkwaardige dialoog onder druk kunnen komen te staan. In de praktijk bleek de rol van de gespreksbegeleiders hierin van betekenis. Door actief te sturen op gelijkwaardige deelname, het bewaken van de gespreksruimte en door te vragen, ontstond er een interactief gesprek waarin verschillende perspectieven expliciet naast elkaar werden gezet. Dit droeg bij aan een vorm van wederzijdse toetsing van ideeën. Zo werden voorstellen van beroepsexperts (vanuit hun professionele kennis) regelmatig bevestigd door mantelzorgers op basis van hun eigen ervaringen, en vice versa. Deze vragen waren kritisch, maar bleven over het algemeen respectvol en constructief van aard. Hierdoor fungeerden de gesprekken als een *reality check*, waarin aannames uit het beleid en de uitvoering werden gespiegeld aan de dagelijkse realiteit van mantelzorgers. Deze interactie werkte in twee richtingen. Mantelzorgers kregen beter inzicht in onder andere het bestaande ondersteuningsaanbod en de beleidslogica daarachter. Beroepsexperts kregen meer zicht op de vraag in hoeverre dit aanbod daadwerkelijk aansluit bij de behoeften en leefwereld van mantelzorgers, en welke belemmeringen daarin een rol spelen. Hierdoor ontstond een wederzijds leerproces dat bijdroeg aan de verdieping en verrijking van de opgehaalde inzichten.

B Analyses enquêtedata

In deze bijlage geven we een overzicht van de uitkomsten van de verschillende analyses die we hebben gedaan op basis van de enquêtedata voor dit onderzoek. In de meeste gevallen waren dat logistische regressies. Wanneer er veel analyses worden gedaan, is er een risico op kanskapitalisatie, waardoor er onterecht veel significante effecten worden gevonden. Om dit risico te beperken, is steeds op 1% getoetst of de uitkomst significant is. Tabel B.1 geeft de uitkomsten van de analyses onder niet-mantelzorgers, tabellen B.2 en B.3 tonen de uitkomsten van de analyses onder mantelzorgers.

Tabel B.1 Kenmerken die samenhangen met de bereidheid om hulp te geven, genoeg tijd hebben en zich gezond genoeg voelen om te kunnen helpen, 2024 (niet-mantelzorgers van 18-plus; 18-67-jarigen; 18-67-jarige werkenden; n = 9.792-5.428)

	bereidheid			genoeg tijd			gezond genoeg		
	18+	18-67	18-67 + werk	18+	18-67	18-67 + werk	18+	18-67	18-67 + werk
leeftijd en werk									
kenmerken van de mantelzorger									
geslacht	*	*	*	*	*	*	*	*	
leeftijd	*	*		*	*		*	*	*
inkomen (in 4 kwartielen)	*	*	*		*		*	*	*
zorgopvattingen:									
- familieleden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen	*						*	*	
- vrienden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen	*	*	*	*	*	*	*	*	
- burens moeten hulpbehoevende burens helpen	*	*	*	*	*	*	*		*
context									
samenstelling huishouden							*		
stedelijkheid van de woongemeente									
socio-culturele normen									
zorg voor hulpbehoevende ouders									
verantwoordelijkheid van familie of overheid	*	*		*	*	*			
arbeid									
aantal uur betaald werk	n.v.t.	*		n.v.t.	*	*	n.v.t.	*	*
flexibiliteit van het werk	n.v.t.	n.v.t.	*	n.v.t.	n.v.t.	*	n.v.t.	n.v.t.	*

* Significant effect ($p < 0,01$).

n.v.t. Dit kenmerk kon in deze analyses niet mee worden genomen.

Bron: SCP/CBS (IHO'24)

Tabel B.2 Kenmerken die samenhangen met het willen geven van meer hulp, 2024 (mantelzorgers van 18-plus; 18-67-jarigen; 18-67-jarige werkenden; n = 4440-2511)

leeftijd en werk	18+	18-67	18-67 + werk
kenmerken van de hulpsituatie			
duur en intensiteit van de hulp	*	*	
belasting door het geven van hulp	*	*	*
relatie			
relatie met de hulpbehoevende	*	*	*
kenmerken van de mantelzorger			
geslacht mantelzorger	*	*	
leeftijd mantelzorger	*	*	*
inkomen (in 4 kwartielen)			
beperkingen van de mantelzorger			
zorgopvattingen:			
- familieleden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen	*	*	*
- vrienden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen	*	*	*
- burens moeten hulpbehoevende burens helpen	*	*	
motieven om te helpen:			
- hulpbehoevende wilde het liefst door mantelzorger geholpen worden	*	*	*
- mantelzorger vond dit een plicht	*	*	*
- er was niemand anders beschikbaar	*	*	*
context			
aanwezigheid van andere mantelzorgers			
aanwezigheid van andere hulpverleners	*	*	*
samenstelling huishouden			
stedelijkheid van de woongemeente			
socio-culturele normen			
zorg voor hulpbehoevende ouders verantwoordelijkheid van familie of overheid	*	*	*
arbeid			
aantal uur betaald werk	n.v.t.		
flexibiliteit van het werk	n.v.t.	n.v.t.	*

* Significant effect ($p < 0,01$).

n.v.t. Dit kenmerk kon in deze analyses niet mee worden genomen.

Bron: SCP/CBS (IHO'24)

Tabel B.3 Kenmerken die samenhangen met het aantal typen hulp dat mantelzorgers extra zouden willen geven, 2024 (mantelzorgers van 18-plus; 18-67-jarigen; 18-67-jarige werkenden; n = 5475-3350)

leeftijd en werk	18+	18-67	18-67 + werk
kenmerken van de hulsituatie			
duur en intensiteit van de hulp			
belasting door het geven van hulp	*	*	*
aantal typen hulp dat al gegeven wordt	*	*	*
relatie			
relatie met de hulpbehoevende	*	*	*
kenmerken van de mantelzorger			
geslacht mantelzorger			*
leeftijd mantelzorger	*	*	*
inkomen (in 4 kwartielen)	*		
beperkingen van de mantelzorger			
zorgopvattingen:			
- familieleden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen			
- vrienden moeten elkaar helpen bij gezondheidsproblemen			
- bureu moeten hulpbehoevende bureu helpen			
motieven om te helpen:			
- hulpbehoevende wilde het liefst door mantelzorger geholpen worden			
- mantelzorger vond dit een plicht	*	*	*
- er was niemand anders beschikbaar	*	*	*
context			
aanwezigheid van andere mantelzorgers			
aanwezigheid van andere hulpverleners	*	*	*
samenstelling huishouden			
stedelijkheid van de woongemeente			
socio-culturele normen			
zorg voor hulpbehoevende ouders verantwoordelijkheid van familie of overheid	*	*	*
arbeid			
aantal uur werk	n.v.t.	*	
flexibiliteit van het werk	n.v.t.	n.v.t.	

* Significant effect ($p < 0,01$).

n.v.t. Dit kenmerk kon in deze analyses niet mee worden genomen.

Bron: SCP/CBS (IHO'24)

Literatuur

- Boer, A. de, I. Plaisier en M. de Klerk (2019). *Werk en mantelzorg. Kwaliteit van leven en het gebruik van ondersteuning op het werk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Braun, V. en V. Clarke (2006). Using thematic analysis in psychology. In: *Qualitative research in psychology*, jg. 3, nr. 2, p. 77-101.
- Broese van Groenou, M. en A. de Boer (2016). Providing informal care in a changing society. In: *European journal of ageing*, jg. 13, nr. 3, p. 271-279.
- Creswell, J. en V. Clark (2017). *Designing and conducting mixed methods research*. Londen: Sage publications.
- Fenichel Pitkin, H. (1967). *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press.
- Klerk, M. de, A. de Boer, I. Plaisier, P. Schyns en S. Kooiker (2015). *Informele hulp: wie doet er wat? Omvang, aard en kenmerken van mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg en ondersteuning in 2014*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Klerk, M. de, E. Eggink, R. Schellingerhout en A. de Boer (2026). *Mantelzorg in beweging. Kerncijfers en trends, 2014-2024*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking representation. In: *American political science review*, jg. 97, nr. 4, p. 515-528.
- Mansbridge, J. (2011). Clarifying the concept of representation. In: *American political science review*, jg. 105, nr. 3, p. 621-630.
- Migchelbrink, F. (2016). *De kern van participatief actie-onderzoek*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Phillips, A. (1995). *The Politics of Presence: The Political Representation of Gender, Ethnicity and Race*. Oxford: Oxford University Press.
- Smaling, A. (2016). De probleemstelling bij kennisgericht en praktijkgericht onderzoek. In: *Tijdschrift Kwalon*, jg. 11, nr. 1, p. 5-11.
- Tashakkori, A. en C. Teddlie (red.) (2003). *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Thousand Oaks: Sage.
- Thiollent, M. (2011). Action research and participatory research: An overview. In: *International Journal of Action Research*, jg. 7, nr. 2, p. 160-174.